

KECHA VA KUNDUZ ASARIDAGI MILLIY REALIYALAR

*Muzaffarova Sevinch, Omonova Zilola**Denov Tadbirkorlik va pedagogika instituti talabalari*

Annotasiya: Ushbu maqola Cho'lponning Kecha va Kunduz romanida aks etgan milliy marosimlarning tarjimasi masalasiga bag'ishlanadi. Asarda o'zbek xalqining urf-odatlar va turmush tarzi turli realiyalar orqali ifodalangan bo'lib, ularni boshqa til o'quvchisiga to'g'ri yetkazish jarayonida bir qator qiyinchiliklar yuzaga keladi.

Kalit so'zlar: o'zbek tili, madaniy tarjima, Cho'lpon, tarjima nazariyasi.

Realiya tushunchasi va usullari madaniy tarjimada katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Realiza, biror bir mamlakatga xos bo'lgan, boshqa madaniyatlarida ekvivalentiga ega bo'lmagan so'z yoki iboralar hisoblanadi. Realiza tushunchasini dastlab madaniyatga xos obyektlar va hodisalar sifatida rus tarjimashunosligiga 1941-yili Andrey Fedorov kiritdi va ularni "realiza so'zlar" deb atashni taklif qildi. A.V. Fedorov "realiza" deganda "ijtimoiy hayot va moddiy turmush tarzini anglatuvchi", faqat mahalliy hodisani ifodalovchi va boshqa xalqlarning turmushida va tushunchasida tengi yo'q bo'lgan so'zlarni tushunadi.

Realizalar o'zga tildagi matnlarni tushunish uchun zarur bo'lgan milliy-madaniy birliklar hisoblanadi. Boshqa mamlakatlar tarixi va muhim tarixiy voqealari, madaniyati, xalq og'zaki ijodi, siyosiy hayoti haqida yetarlicha bilimga ega bo'lmaslik til bilimlari borasida kompetensiyani yo'qotishga olib keladi.

Realizalarni tarjima qilishning bir necha usullari bor:

- So'zmaso'z tarjima: matndagi so'zlarning tuzilishini, tartibini va shaklini o'zgartirmasdan, har bir so'zni alohida tarjima qilish usulidir. Masalan, „novvoyxona“ — „bakery“.
- Translitteratsiya: realizaning talaffuzga yaqin shaklda tarjima qilish, masalan, plov yoki sushi.

Cho'lponning Kecha va Kunduz romani urf-odat va milliy madaniyatga asoslangan. Ushbu asardan 10 dan ortiq realizalar va ularning tarjimalari ko'rib chiqiladi:

- Choyxona — O'zbeklarning an'anaviy yig'in, suhbat, dam olish maskani.

Asarda choyxona erkaklar uchrashadigan, siyosiy va ijtimoiy gaplar bo‘ladigan joy sifatida beriladi.

- Do‘ppi — O‘zbek milliy bosh kiyimi. Asarda personajlarning kiyim madaniyatini ko‘rsatadi.
- Qiz uzatish marosimi — O‘zbeklarning an’anaviy nikoh odatlari, kelinning sep tayyorlashi, sovchi yuborish jarayonlari roman voqealarida keng ifodalangan.
- Mahalla — O‘zbeklarga xos ijtimoiy birlik. Romanda mahalla faollari, qo‘ni-qo‘shnilar o‘rtasidagi munosabatlar tasvirlanadi.
- Yosh kelinlarning peshonaband taqishi — An’anaviy bezak buyumi bo‘lib, kelinning jamiyatdagi maqomini bildiradi.
- Qurultoy — Asarda jadidlar davridagi siyosiy yig‘inlar, muhokamalar ifodalangan realiya.
- Arava — O‘zbeklarturmushida asosiy transport vositasi bo‘lgan arava roman tasvirlarida uchraydi.
- Oq yo‘l tilash — Safar yoki muhim ish oldidan duo qilish odati. Asarda personajlar o‘rtasida ko‘p uchraydigan marosimiy ibora.
- Hovli — Ichkari-tashqari hovli, ayvon, supa kabi o‘zbek hovlisining detallarini Cho‘lpon juda tasvirlab beradi.
- Ko‘rpa-to‘shak — Mehmon kutish madaniyati bilan bog‘liq realiya. O‘zbek xalqi mehmondo‘stligi sahnalarda ko‘rpa-to‘shak yozilish orqali ifodalanadi.

Xulosa: “Kecha va kunduz” romani o‘zbek xalqining tarixiy hayotidan chuqur o‘rin egallagan voqeliklarni haqqoniy tasvirlaydi. Asardagi realiyalar o‘quvchini XX asr boshlariga qaytarib, turmush tarzini, iqtisodiy va madaniy muhitni teran his etishga yordam beradi. Qahhorning realizmga sodiqligi asarni nafaqat badiiy, balki tarixiy ahamiyatga ega manbaga aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qahhor, A. “Kecha va kunduz”. — Toshkent.
2. Rasulov, B. “Abdulla Qahhor ijodi va realizm masalalari”. — Toshkent.
3. Normatov, U. “O‘zbek romanchiligi taraqqiyoti”. — Toshkent.
4. Katan, D. (2009). "Translation as Intercultural Communication". In Routledge Encyclopaedia of Translation Studies.
5. D. Pritchard, "Cultural Translation: An Introduction to Realia", Cambridge University Press, 2015.
6. Catford, J.C. (1965). "A Linguistic Theory of Translation". Oxford University Press.